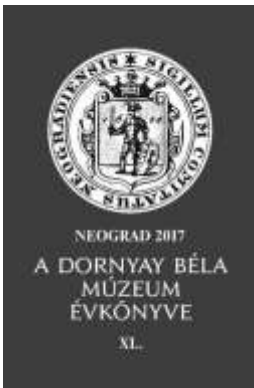

Ki tudja, talán sok évtized múlva éppen egy magyar író lesz, aki megörökítheti ezt a változást, csak remélhetjük, lesz hozzá értő fogadókészség. Addig is olvassunk, Szabó András írásai már most is gondolatébresztők. Olvassunk, amíg nem jutunk az *Ami maradt* novellája hőséneke, a nagyapának sorsára, akinek „távozásával végérvényesen eltört annak a világnak a tengelye, melyben [a szerző] olyan felhőtlenül boldognak érezte magát.”

(*Magyar Napló*, 2018)

CSONGRÁDY BÉLA

Tisztelgés az Igazgató előtt A Dornay Béla Múzeum XL. évkönyve

Bizony csak alapos, hosszan tartó kutatómunkával lehetne kideríteni, hogy előfordult-e már valaha, valahol, hogy egy intézmény – konkrétan a salgótarjáni székhelyű Dornay Béla Múzeum – hajdani igazgatója hetvenedik születésnapját évkönyvvel tiszteli meg. Egy olyan – eddig legnagyobb terjedelmű – ötszáz oldalas kiadvánnyal, amelyik történetesen éppen a negyvenedik e sorozatban. S ez akkor is elegáns, kuriózumszámba menő gesztus, ha Praznovszky Mihály jó másfél-két évvel ezelőtt ünnepelhette e kerek évfordulót. „Évkönyvünk szerzői, egykori kollégái, barátai

Nógrádból és szerte az országból most igyekeztek olyan témákat választani, melyek kapcsolódnak valamilyen módon Praznovszky Mihályhoz, kutatásaihoz vagy éppen mindig vallott nógrádiságához” – írta az előszó szerzője Shah Gabriella, a múzeum jelenlegi igazgatója.

Praznovszky Mihály 1946. november 29-én született Salgótarjánban, itt végezte az általános iskolai tanulmányait s a Madách Imre Gimnáziumban érettségizett 1965-ben. Már gyermek- illetve ifjúkorában vonzalmat érzett a palóc tájhaza irodalmi értékei – élükön Mikszáth Kálmán és a Tragédia-költő munkássága – iránt. Alapdiplomáját a debreceni tanítóképzőben szerezte meg, aztán elvégezte az ELTE Bölcsészettudományi Karának könyvtár-történelem szakát is. 1981-ben egyetemi doktor, 2000-

ben az irodalomtudományok kandidátusa lett. Vezette a szécsényi Kubinyi Ferenc, 1982-től '87-ig a Nógrád, majd a Veszprém megyei múzeumot. Pályája csúcán hét esztendeig Budapesten a Petőfi Irodalmi Múzeum főigazgatója volt. Onnan került újra Veszprémbe a megyei könyvtár élére, ahol nyugállományba vonulásáig dolgozott. A nyugdíjas létmód azonban számára csak annyit jelentett és jelent, hogy nem kell valahol napi kötelező penzumot teljesítenie. Az alkotómunkát ugyanis soha, egy pillanatra sem hagyta abba, manapság is rendületlenül ír, előadásokat tart, programokat kezdeményez, szervez és ki tudja még mi mindent csinál irodalom- és helytörténeti, honismereti ügyekben tudományos és ismeretterjesztő céllal egyaránt. A dunántúli – Veszprémhez közeli községben – Nemesvámoson él, ahová Salgótarjánból való távozása után költözött. A Dunántúlról töltötte be sokáig az általa (is) alapított Mikszáth Kálmán Társaság elnöki tisztjét és már ugyancsak évek óta örökös elnöke az értelemszerűen nógrádi központú, de országos hatókörű egyesületnek.

Az ünnepektől felmérhetetlenül gazdag munkásságából ad mintegy huszonöt oldalas ízelítőt az évkönyv első – Bódi Györgyné és Kis-Simon Éva által összeállított – *Válogatott bibliográfia Praznovszky Mihály Nógrád megyei vonatkozású publikációiból* című – írása. A szerzőpáros gyűjtőmunkája során kiindulási pontnak a Balassi Bálint Megyei Könyvtár könyv- és helyismereti, valamint a Dornay Béla Múzeum könyvtárának katalógusát tartotta. A tételeket összevetették országos adatbázisokkal s figyelembe vették, hogy 2006-ban Tölgyesi József Veszprémbe százötvenöt oldalon már feltárta, összefoglalta Praznovszky Mihály addigi irodalom- és művelődéstörténeti tevékenységét. Ezért a két helyi szerző a Nógrád megyére vonatkozó önálló műveket, aktív részvételével, szakmai támogatásával létrejött kiadványokat, köteteket vette számba a következőképpen csoportosítva: önálló művek, tanulmányok, kisebb cikkek, P. M. közreműködésével készült művek, a róla írott dolgozatok. Az egyes – 1965 és 2017 közötti – bibliográfiai adatok időrendben, illetve egy-egy éven belül a címek szerint, ábécésorrendben csoportosítva láttak napvilágot.

A következő, *Történelem* címet viselő kilenc tanulmány elsősorban a szerzői – Kovács Krisztián, Várkonyi Gábor, Komjáti Zoltán Igor, Hausel Sándor, Cs. Sebestyén Kálmán, Bódi Györgyné, G. Toronyi Judit, Szomszéd András és Fodor Miklós Zoltán – révén több-kevesebb áttétellel kapcsolódik Praznovszky Mihály személyéhez. Nem így az irodalomtörténeti fejezet, amelyben – bár még szorosabbak a baráti szálak, magánemberi vonatkozások is – a tizenhárom témakör legtöbbje igen csak közel áll Praznovszky Mihályhoz. Így mindjárt a fejezet élére került

Fűzfa Balázs-írás Arany János néhány balladájában fellelhető grammatikai metaforákról. A *Toldi* kétszáz évvel ezelőtt született költőjének Madách Imrével folytatott levelezéséből pedig éppen 2017-ben, a jeles kerek évfordulóra jelent meg Praznovszky Mihály újabb kötete *Madách arany évei* címmel. S ugyancsak az egyik nagy kedvencsel, a világirodalmi szintű és színháztörténeti jelentőségű drámát hátrahagyott Madách Imrével függ össze Andor Csaba tanulmánya a 2000 óta megjelent Tragédia-fordításokról. 2017 tavaszán a jeles Madách-kutató, -szakértő azt jelenthette ki, hogy amióta kettes számmal kezdődik az évezred megjelölése, 14 nyelven és összesen 21 kiadásban jelent meg *Az ember tragédiája*. S ebben elvitathatatlan szerepe volt Andor Csabának, a Madách Irodalmi Társaság korábbi elnökének, aki mindig is szorgalmazta, hogy a szervezetük által 1995 óta kiadott Madách Könyvtár új folyamában jelenjenek meg olyan nyelven (is) fordítások, amelyeket a világ országaiban csak egy kisebbség beszél.

Minden bizonnyal igaz, hogy „primus inter pares”, azaz „első az egyenlők között”-alapon Praznovszky Mihály érdeklődésének fókuszába az elmúlt évtizedek során a zseniális nagy palóc, Mikszáth Kálmán került. Ezért figyelemre méltó Balogh Zoltán *Mikszáth boldog napjai*, valamint Kőszeghy Péter *Krucsay uram kapcsán – Adalékok Mikszáth Kálmán történet/történelem-szemléletéhez vagy éppen máshoz* című írása. Balogh Zoltán, a kiadó múzeum munkatársa – aki nem mellesleg szerkesztette is az évkönyvet – „életrajzi adatok, levelezések, visszaemlékezések segítségével és Mikszáth elbeszéléseire, novelláira támaszkodva a vendéglátástörténet szemszögéből rajzolta meg az író szülőföldjének két közösségi és társasági színterét: a zselői fürdőt és Mikszáth balassagyarmati törzshelyét, a Balassa fogadót.”

Soha nem volt idegen Praznovszky Mihálytól a nógrádi felmenőkkel is rendelkező Krúdy Gyula alakja sem. Vele és két novellájával Fráter Zoltán foglalkozott a táj, a hagyomány, valamint a történet szerepének elemzése révén. Kelecsényi László pedig *Zsenik egymás közt* címmel értekezett Krúdy és Kosztolányi Dezső kapcsolatáról, mondván, hogy az író és a költő az elmúlt évszázad első harmadában páros ikercsillagot alkotott. Nem kevésbé volt kiemelkedő alakja a magyar lírának Babits Mihály sem, akinek 19. századi irodalomunkhoz való viszonyáról Sipos Lajos *Az értékek munkássága* címmel fogalmazta meg gondolatait. Czine Mihály rangos 20. századi kutató irodalomközelítéséről a diósjenői gyökerű Végh Károly írt érdekes eszmefuttatást. A „...gyönyörök völgyében” címmel jelent meg részletes bemutatás arról a két, összesen majdnem egy évtizedes – az 1986/2-es számtól 1987, majd 2001 elejétől 2007 végéig tartó – korszakról, amelyben Praznovszky Mihály állt a Palócföld élén. Bár beköszöntöt

nem írt első alkalommal sem, mottót – ki mástól, mint – Mikszáth Kálmántól választott. E szerint: „Aki azt az élvezetet nem ismeri, amit egy lap megcsinálása okoz, az nem élt a gyönyörök völgyében.” Nos, egész biztos másfajta, a szerkesztés napi gondjaival összefüggő érzelmek is kísérték e vezetői munkát, az azonban vitathatatlan, hogy a Praznovszky Mihály főszerkesztői ténykedése – különösen a második, jóval hosszabb időszakban – kitörölhetetlen nyomot hagyott nemcsak az 1954-ben alapított irodalmi, művészeti, közéleti folyóirat krónikájában, hanem egész Nógrád megye művelődés- és egy kicsit társadalomtörténetében is. S ez nem elhanyagolandó saját pályaképe, a magyar kultúra egészét gazdagító életműve szempontjából sem.

Sulyok Bernadett a *Magyar Műhelyes „háromszögelési pontok”* című írása a salgótarjáni születésű, Párizsba emigrált író Nagy Pál miatt emelendő ki. Ugyancsak kiemelkedően fontos az irodalomtörténeti rész *Globus* című zárótanulmánya. A szerző, Kovács Anna – aki az egyik utódja volt a múzeumigazgatói székben Praznovszky Mihálynak – Balázs János lírai örökségét – a kéziratokra, immár kötetekre alapozva – tekintette át, értően elemezte verseit, bizonyítván, hogy az iskolázatlan, de olvasott, nagy műveltségű salgótarjáni cigánydombi alkotó költőként legalább olyan kivételes képességekkel rendelkezett, mint festőművészként. A következő sorok (is) példázzák ezt: „Nem homokásó, / se nem szél toló /, hanem az égen / csillag-igazgató. / Nappal a napot, / éjjel a holdat / vezeti, és együtt / a Tejúton vándorolnak. / Van az időben, / él a térben, / s a napja soha / nincsen lemenőben.” A teljességhez hozzátartozik, hogy még ugyanebben a fejezetben kapott helyet Kazareczi Noémi *Zubovits Fedor mint irodalmi hős – életének és utóéletének irodalmi aspektusai* és Kemény Aranka *A hallható irodalom – Keletkezéstörténetek* című írása. Utóbbi azért is, mert a Petőfi Irodalmi Múzeum hangfelvételeiről ad tájékoztatást. S ez azért lényeges, mert az írókat, költőket hallva velük együtt olvassuk újra a szöveget, s egyszerre az alkotók személyiségéhez is közelebb kerülünk.

A további – *Művészettörténet, Néprajz, Régészet és Természettudomány* című – fejezetek kilenc írása – Prákfalvi Endre, Várkonyi Nickel Réka, Péntek Attila–Zandler Krisztián, Horváth Tünde–Guba Szilvia–Bácsmegei Gábor, Horváth Tünde (önállóan is), Tóth Balázs és Hír János tollából – mind jelentős értéket képvisel. Jelen recenzió keretei között is feltétlenül említendő K. Peák Ildikó múzeumi művészettörténész „...már-már kacagsz / A vígjátékon, amidőn belátod, / Mi rettentő csíny az egész!” (*Lóránt János Demeter: Madách*) című opusa, értelemszerűen nem függetlenül a Tragédia-költőtől, a művész által 1973-ban festett, egy marionett Lucifert mozgató bábjátékos

Madáchot ábrázoló műalkotásától és ezáltal Praznovszky Mihálytól. Ugyanez vonatkozik Steib Janka – az intézmény néprajzos munkatársa – tanulmányára, amely a népi öltözet elemeit veszi számba Mikszáth Kálmán „jó palócainál.” A dolgozat igencsak figyelemre érdemes, váratlan fordulat-
tal zárul: „Az író a viseletek útját, szereplői sorsát a földi létben tárja elénk. Ott, ahol a szereplők életét meghatározzák a viseletek, ahol az élet fontos kellékei azok. Az Égbe azonban nem kíséri el őket. Ott Borisnak nincs szüksége kendőjére, piros karmazsin csizmájára. Ott másfajta viseletet hordanak: »az angyalok mezítláb járnak odafönn...«”

Bár fentebb már szó esett róla, szükséges megismételni: Balogh Zoltán nagy munkát tett le az asztalra, s nemcsak a szerkesztéssel, a szervezés területén kifejtett tevékenységével is. A lektori munkát Várkonyi Gábor és Markó András végezte. Az olvasószerkesztő Zgolombiczki Erzsébet volt. A tanulmányok angol rezüméit – a szerzőkön kívül – Birkás Babett, Fodor Péter, Kelemen Balázs, Tóth Balázs, Zandler Krisztián és Hutter Katalin Cecília írta. A fotók egy része is kapcsolódik a szerzőkhöz, a másikat viszont Shah Timor készítette. A borítóterv Bencze Péter és Presits Antal, a nyomdai előkészítés Horváth Zsolt munkája. Azért is szükséges valamennyiük nevét megemlíteni, mert a maguk módján mind hozzájárultak Praznovszky Mihály méltó köszöntéséhez.

(Polar Stúdió Kft., Salgótarján, 2017)

MÁNDI HAJNALKA

Szirácsik Éva: Gazdálkodás a Koháryak Nógrád vármegyei központú birtokain (1647–1731)

Dr. Szirácsik Éva – a Magyar Mezőgazdasági Múzeum és Könyvtár főmuzeológusa, illetve a Dominium Uradalomtörténeti Kutatócsoport alapítója, a Magyar Uradalomtörténeti Társaság elnöke – évtizedek óta elkötelezett kutatója az uradalomtörténetnek, Nógrád vármegye helytörténetének és a Koháry családnak. Legújabb kötetében a Koháryak Nógrád vármegyei központú birtokain való gazdálkodást mutatja be Koháry I. István 1647. évi Nógrád vármegyei birtokszerzéstől Koháry II. István 1731-ben bekövetkezett haláláig. A több mint háromszáz oldalas munka a Magyar Mezőgazdasági Múzeum és Könyvtár gondozásában került kiadásra 2017-ben.